

ղայեցին, սուտն ու իրաւը իրար խառնած են իր հակառակորդները. բայց կը թուի թէ այս 16րդ ամբաստանութիւնը բոլորովին ճշմարտութեան հակառակ չէ, աչքի առջև ունենալով Յակոբ կաթողիկոսի կատարած ձեռնարկները, ինչպէս Եւրոպա անցնելու համար մինչև Թոգոստ անգամ մը երթալէն և միաբաններու շարուցած խլրտու մին պատճառով իր ճամբորդութիւնը ընդհատելը 1665ին (Ազգապատում, էջ 2562). նոյն նպատակով Զմիւռնիա երթալը (նոյն, 2563 և 2608) և դարձեալ իր ծրագիրը չկարենալ գործադրելը, ապարդիւն վերագործը (1667ին) և վերջապէս 1678ի Էջմիածինի խորհրդակցութիւնը (Ազգապատում, էջ 2609—2610) և անոր հետեւանօք իր ուղեւորութիւնը Իսրայէլ Օրիի հետ դէպի Պոլիս, ուր պիտի վախճանէր ինք և Իսրայէլ Օրի իր ճամբան պիտի շարուանկէր դէպի Ֆրանսա:

Արդեօք նոյնօրինակ նկարագիր մը չունէ՞ր Յակոբ Զուղայեցի կաթողիկոսին հակաթոռ եղիազար Այնթապցիի Ապրօ Չէլէպիի որդւոյն Մատթէոսի միջոցով Իզմիրէն նսւ մը վարձելը, 12 եպիսկոպոսներու և վարդապետներու հետ Հոռոմ երթալու համար, ծրագիր՝ զոր չկրցաւ գործադրել, վասնզի Էջմիածինէն եկող նուիրակներ զինքը հրաւիրեցին Մայր-Աթոռ, գրաւելու համար Յակոբ Զուղայեցիի մահւամբ թափուր մնացած ամենայն Հայոց կաթողիկոսական աթոռը:

Անտարբեր չէին այս շարժման ուրիշ արեւելեան ժողովուրդներ, ինչպէս յոյները:

Դոմինիկեան կրօնաւոր Բէռ Օթոմանի պատմագիրը՝ Հայր Պուլկարինի (Père Bulgarini) կը պատմէ, թէ 1666ին, մինչ նշանաւոր եպարքոս Քէօփրիւլիւ Ահմէտ փաշայի կրեաէ ժամանելուն առթիւ նոյն